

Фархадова Ельміра Шарабаддін кизи

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Фархадова Эльмира Шарабатдин кызы

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Farkhadova Elmira

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ПРАКТИКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГОСУДАРСТВ

PRINCIPLE OF TERRITORIAL INTEGRITY: SOME ASPECTS OF MODERN INTERNATIONAL LEGAL PRACTICE

Анотація. У статті автор розглядає окремі аспекти проблеми забезпечення й реалізації принципу територіальної цілісності держав у сучасній практиці міжнародних відносин. Окреслено передумови виникнення та сутність окремих видів територіальних спорів. Досліджуються проблеми сучасних політико-правових взаємовідносин України та Республіки Польща в цьому контексті.

Ключові слова: територіальна цілісність, територіальний спір, злочин агресії.

Аннотация. В статье автор рассматривает отдельные аспекты проблемы обеспечения и реализации принципа территориальной целостности государств в современной практике международных отношений. Определены предпосылки возникновения и сущность отдельных видов территориальных споров. Исследуются проблемы современных политико-правовых взаимоотношений Украины и Республики Польша в указанном контексте.

Ключевые слова: территориальная целостность, территориальный спор, преступление агрессии.

Summary. In this article the author examines some aspects of the problem of ensuring and realizing the principle of state's territorial integrity in the modern practice of international relations. Outlined preconditions and nature of certain types of territorial disputes. Researched the problems of modern political and legal relations between Ukraine and Poland in this context.

Key words: territorial integrity, territorial dispute, crime of aggression.

Принцип територіальної цілісності держав прийнято розглядати в якості імперативної норми загального міжнародного права. Так, гарантування єдності та непорушності державних кордонів слугує не тільки запорукою політичної життєздатності конкретної країни, але й забезпеченню інтересів міжнародної спільноти в питаннях підтримання міжнародного миру та безпеки.

Загалом поняття «державна територія» може розглядатися в кількох площинах, зокрема, як певний геофізичний простір, особливості якого визначаються тими чи іншими географічними факторами, так і в суто політичному розумінні — в якості правової основи компетенції суверенної держави. У такому політико-правовому контексті територія будь-якої

країни являє собою необхідний показник існування державного суверенітету, а відтак і державності як такої. У свою чергу саме з огляду на суверенність держави розглядаються в якості оригінальних, універсальних або первинних суб'єктів міжнародного права. Наразі вся міжнародна спільнота забороняє будь-які протиправні втручання у внутрішньо-державні справи, зокрема, посягання на територіальну цілісність шляхом поширення на території іншої країни сепаратистських настроїв, сприяння пропаганді відокремлення або ж застосування зброї з цією метою.

Тобто, однією з основних політичних загроз, що є джерелом підвищеної небезпеки сьогодення слід вважати посягання на територіальну цілісність дер-

жави. Водночас численні науковці зосереджують увагу на тому, що принцип територіальної цілісності не має абсолютного характеру, і йому змістовно протистоїть інша загальновизнана норма міжнародного права — принцип рівності й права народів на самовизначення. Практиці міжнародних відносин відомо чимало випадків порушення правового забезпечення принципу територіальної цілісності у контексті боротьби народів за самовизначення. Проте, на відміну від суб'єктивних підстав такого самовизначення, міжнародною спільнотою визнаються лише об'єктивні, суттєві обставини, зокрема, вжиття примусових насильницьких заходів, спрямованих на пригноблення етносу, що обумовлюють правомірність реалізації так званої правозахисної сецесії.

За загальним правилом, посягання однієї держави на територіальну цілісність іншої проявляється у двох основних напрямках: 1) зазіхання такої держави на територію іншої; та 2) вчинення різноманітних дій спрямованих на від'єднання від держави певної території без мети її подальшого приєднання до себе [1, с. 101]. Також існують різні класифікації територіальних спорів. Зокрема, поширеними є спори щодо визначення кордону між державами та спори щодо певної території [2, с. 120–122].

Таким чином, оскільки проблема порушення принципу територіальної цілісності набула масштабного характеру, слід влучно зазначити, що відповідно до Статуту ООН такі категорії, як держава, незалежність, територіальний суверенітет отримали свій прояв саме через такі основоположні норми, як принцип заборони погрози чи застосування сили, спрямованої проти територіальної недоторканості чи політичної незалежності держав, суверенної рівності держав-членів, співпраці задля підтримання міжнародного миру і безпеки тощо [2, с. 120].

Тому питання територіальної цілісності держав, унеможливлення посягань на неї не втрачають своєї актуальності в сучасних міжнародно-правових відносинах. Зокрема, окремі аспекти даної теми досліджували такі науковці, як Анцелевич Г., Корецький В., Мальяр Г., Севостянова Н., Свечкарьова О., Філіпович Р. та ін.

У свою чергу, ця робота присвячена деяким проблемним аспектам практики реалізації та дотримання принципу територіальної цілісності, зокрема, крізь призму ідей відродження польської держави у її історичних кордонах, відображених у програмах політичних партій Республіки Польща XIX–XX ст., і статусу суверенних територій України в цьому контексті.

Так, у поглядах провідних польських політичних діячів, а саме представників партій націонал-демократів та федералістів чітко простежувалася і домінувала позиція інкорпорування українських земель до польської держави.

Відтак, у таких працях Романа Дмовського, як «Німеччина, Росія і польська проблема» (1908), «Польська політика і відродження держави» (1925)

тощо відображалися чіткі загарбницькі ідеї щодо приналежності «законної та історично зумовленої» території Західноукраїнських земель Польщі — Галічини, Волині та Поділля [3]. У свою чергу інша територія України мала б входити до складу тогочасної Російської імперії, які б згодом були поступово приєднані до складу польської державності.

Щодо федералістів, то їх точка зору стосовно українських земель не особливо відрізнялась. Проте їхньою основною метою було створення єдиної і неподільної держави — Речі Посполитої, яка охоплювала б польські, литовські, білоруські та українські землі. Як би там не було, у концепція польських політиків вільної і незалежної української державності не існувало [3].

У цьому контексті слід також розглянути зовсім нещодавню подію — звернення учасників товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка в 2016 р. до Верховної ради України з питанням порушення парламентом Республіки Польща домовленостей щодо спільної оцінки польсько-українського протистояння у 1943–1945 роках. До таких домовленостей належали:

- Заява Президентів України та Республіки Польщі «До порозуміння і єднання» від 21 травня 1997 року;
- Заява парламентів України та Республіки Польща у зв'язку з 60-ю річницею Волинської трагедії від 10 липня 2003 року;
- Спільна заява Президентів України та Республіки Польща «Про примирення — в 60-ту річницю трагічних подій на Волині» від 11 липня 2003 року;
- Послання Греко-Католицьких Єпископів України та Римо-Католицьких Єпископів Польщі з нагоди акту взаємного пробачення і поєднання від червня 2005 року;
- Спільна заява Президента України та Президента Республіки Польща з нагоди 60-ї річниці акції «Вісла» від 27 квітня 2007 року [4].

При цьому Товариством акцентувалася увага на наступному:

1) Ухвалення Сеймом Польщі у 2009 році постанови «щодо трагічної долі Польської республіки на Східних кресах», де пропагувалися українофобські настрої, зокрема, відзначаючи про так звану «етнічну чистку поляків на теренах тогочасної Західноукраїнської республіки Організацією українських націоналістів та Українською повстанською армією;

2) Прийняття у 2013 році ще однієї Постанови, пов'язаної з 70-ю річницею Волинських подій, де за їх підрахунками були «жорстоко та нещадно вбиті близько ста тисяч поляк». Найцікавіше, що проголошення антиукраїнських гасел відбувалося не лише на території Польської Республіки, зокрема, на етнічних українських землях, що увійшли до Польщі після Радянсько-німецької війни, а й були осередки проведення на території Закарпаття [4].

Тобто незважаючи на відомі та достовірні факти, досягнуті урядами попередні домовленості польські політичні сили й досі вважають українців народом, що немає права як на власну державність, так і взагалі самоідентифікацію. І тут виникає досить цікаве питання, чи можна вважати такі дії нашого «сусіда» посяганням на територіальну цілісність України і чи врегульовані подібні питання суб'єктами міжнародними права, чи можна взагалі вважати такі дії актом агресії проти українського народу?

Відповідно до Резолюції № 3314 Генеральної асамблеї ООН від 1974 року під агресією слід розуміти:

- використання збройних сил проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави;
- вторгнення або напад на територію іншої держави;
- бомбардування;
- дії, іншим чином несумісні з Уставом ООН.

Досить показовим проявом агресії, як зазначає Міжнародний суд ООН у справі 1986 р. (Нікарагуа проти Сполучених штатів Америки), є втручання у внутрішні справи держави шляхом фінансування та підтримки контрас. Також, у цій справі Міжна-

родним судом надавалися визначення таких понять, як «колективна самооборона», «міжнародний напад», «втручання у справи держави» та «акт агресії». Щодо останньої категорії, то нею позначалася дія з використання збройної сили проти іншої країни з метою порушення внутрішнього суверенітету [5; 6].

Підсумовуючи вищезазначене, варто наголосити, що проблема забезпечення територіальної цілісності й недоторканості держав залишається надзвичайно актуальною для сучасних міжнародних відносин. Навіть в умовах відсутності певного констатованого міждержавного конфлікту, час від часу можуть виникати ситуації, що ставлять під загрозу дотримання тих норм, характер яких має аксіоматичне значення для усієї міжнародної спільноти. У цьому контексті особливо актуальними видаються українсько-польські відносини, дружній характер яких періодично нівелюється взаємними політичними протиріччями як власне в контексті поглядів на спільне не позбавлене конфліктів історичне минуле держав, так і певних територіальних претензій, що кореспондують їм. Незважаючи на те, що відповідні зіткнення інтересів не виходять за межі суто політичної площини, подібна ситуація вимагає її оцінки й з погляду міжнародного права.

Література

1. Маляр Г. Посягання на територіальну цілісність держави як політичний злочин у сфері зовнішньої та внутрішньої політики [Текст] / Г. Маляр // Підприємництво, госп-во і право. — 2008. — № 10. — С. 99–102.
2. Севаст'янова Н. До питання про сутність територіальних спорів та їх видів [Текст] / Н. Севаст'янова // Підприємництво, госп-во і право. — 2016. — № 5. — С. 119–122.
3. Україна в польських зовнішньополітичних доктринах [Електронний ресурс] / ІЗБОРНИК. — 2015. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r08.htm>
4. Україна–Польща: друзі чи вороги [Електронний ресурс] / Брисфен Інтел. — 2016. — Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/ukr-pol2016/>
5. Case Concerning the Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (Merits) [Electronic resource] / Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice. — 2012. — Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/6505.pdf>
6. Геер Д. Никарагуанский прецедент [Електронний ресурс] / Дмитрий Геер // РИА Новости. — 2015. — Режим доступу: <https://ria.ru/radio/20150702/1109283568.html>.